

Brian O'Leary

Čím dál větší Bůh

Zkoumání ignaciánské spirituality

Edice Societas
L.

Vychází ve spolupráci s Českou provincií Tovaryšstva Ježíšova

Na obálce je malba akad. mal. Jana Jemelky

© Refugium Velehrad-Roma, s.r.o., Olomouc 2020

© Brian O’Leary SJ, 2020. This edition of *God Ever Greater* is published by arrangement with Messenger Publications, Dublin, Ireland

ISBN 978-80-7412-377-1 (pdf)

Obsah

Předmluva	7
I. K pochopení ignaciánské spirituality	<u>12</u>
1. Co je to spiritualita?	<u>13</u>
2. Ignác: život a odkaz	<u>27</u>
3. Acta Patris Ignatii: Vlastní životopis	<u>43</u>
4. Mystické dary	<u>57</u>
5. Rozlišování v tradici	<u>72</u>
6. Osobní a společné	<u>88</u>
II. Osobní odpověď na ignaciánskou spiritualitu	<u>105</u>
1. Ignác poutník	<u>106</u>
2. Učení se z denního snění	<u>110</u>
3. Tři věci, které se modlím	<u>114</u>
4. Světlo a temnota	<u>119</u>
5. Svoboda rozlišování	<u>124</u>
6. K větší slávě	<u>129</u>
7. Volání po zvnitřnění	<u>134</u>
Zkratky	<u>140</u>

Předmluva

Děti rády zkoumají. Ať už je to les, pláž, jeskyně, nebo půda, volání „prozkoumáme to“ značí začátek dobrodružství. Samozřejmě že hledají poznání, ale především chtějí zažít ten vzrušující pocit, když vstupují do neznáma a něco nového objevují. Také dospělí mohou prožívat tento hlad po zkoumání. Bez něj by civilizace zkostnatěla.

Životní pouť Ignáce z Loyoly probíhala ve stejnou dobu jako průzkumy, které evropským námořníkům, obchodníkům a misionářům otevřely obě Ameriky a stejně tak Afriku a Asii. Tím pro Evropany začala pomalá naučná křivka, neboť byli během času donuceni přehodnotit své místo ve světě. Už nemohli automaticky předpokládat, že tvoří střed světa, ani nemohli věřit, že jejich kultury jsou normativní. Samozřejmě to trvalo staletí, než zcela, nebo téměř vymizelo eurocentrické myšlení. Bádání v 15. a 16. století přineslo do Evropy obrovské bohatství z těchto nově objevených oblastí, ale také přišly umění, hudba, filosofie a náboženská přesvědčení. Život v Evropě a širším světě už nikdy nemohl být stejný. K tomu všemu došlo díky vrozenému lidskému instinktu nebo vášni pro zkoumání.

Když v podtitulu této knihy používám slovo „zkoumání“, má probudit ve čtenáři jeho vlastní osobní naléhavou touhu po této činnosti. Mohlo by dokonce vyvolat nějaký obdobný pocit anticipace? Neodbytné vzrušení? Zde není předmětem zkoumání nějaký kontinent nebo vzdálená divočina nebo nová obchodní cesta či tajemství vnějšího vesmíru.

V této knize budu putovat, pozorovat, zaznamenávat a objevovat „krajinu“ ignaciánské spirituality. Zvu vás, abyste mě na této cestě doprovázeli.

Někteří čtenáři už na této cestě možná byli, líbilo se jim, co tam viděli, a nyní se chtějí vrátit. Mají pocit, že je toho víc k vidění, že se mohou víc dozvědět a že se mohou ještě více obohatit. Pro ostatní může být ignaciánská spiritualita panenským územím, neprobádaným, tudíž poněkud tajemným, a dokonce může trochu nahánět hrůzu. Doufám, že touto krajinou provedu jak začátečníky, tak ty zkušenější, přičemž ti první nebudou zaostávat za druhými, a ti druzí nebudou mít pocit, že měli tuto cestu podniknout raději sami. Tak pojďme zkoumat.

Druhý důvod, proč jsem použil slovo „zkoumání“, je ten, že se nepokouším o celkové pokrytí nebo systematickou prezentaci ignaciánské spirituality. Tato krajina je příliš rozsáhlá pro projekt tohoto typu. Pravdou je, že když vezmu v úvahu obrovské množství knih o ignaciánské spiritualitě, žádnému autorovi se nepodařilo předvést ji v její celistvosti. Takže nabízím něco, co se dá lépe zvládnout, přistupuji k tomuto tématu z různých úhlů a východisek a zkoumám terén, v němž se ocitnu. A stejně jako slavní badatelé v oblasti ignaciánské spirituality za Ignácova života budu doufat, že zkoumání zakončím tím, že ve čtenářích této knihy ponechám nezodpovězené otázky, jimiž se budou moci nadále zabývat, a možná je dovedu k modlitbě. Poslední moudré slovo je od T. S. Eliota:

*Budeme neustále hledat
a smysl našeho hledání bude
dospět tam, kde jsme začínali,
a poprvé tak poznali to místo.¹*

¹ ELIOT, T.S., Little Gidding, in *Four Quartets*, Faber and Faber, London 1976; česky *Čtyři kvartety*, Argo, Praha 2014, s. 50–51.

Struktura a obsah

Tato kniha má dvě části. První, delší část je vysvětlující a je trochu rozvláčnější. Vysvětluje historii, včetně spisů o Ignácovi a dalších prvních jezuitech, a teologii do té míry, jak jsou pro náš účel důležité. Kapitoly v této části mají vést k pochopení představovaného tématu. Nebudu však používat odborný jazyk, a pokud uvedu nějaké odborné termíny, jimž jsem se nemohl vyhnout, budou jasně objasněny. Cílem je porozumění, nikoli matení.

Část I

Kapitola 1 je v mnoha ohledech základní pro to, co následuje. Namísto toho, abych začínal s Ignácem nebo se specificky ignaciánskými tématy, kladu otázku: „Co je spiritualita?“ Na tuto otázku se obvykle odpovídá velmi vágním způsobem a to může zavést lidi na scestí. Je lepší udělat vše pro to, abychom dobře pochopili význam podstatného jména „spiritualita“, než pokročíme ke zkoumání přídatného jména *ignaciánská*.

Kapitola 2 představuje krátký přehled Ignácova života. Ignaciánská spiritualita nebyla založena na nějaké již existující teorii, ale zrodila se z prožívané zkušenosti tohoto muže, zakotvené v konkrétním historickém a kulturním kontextu. Také se musíme poněkud blíže seznámit s osobností Ignáce a jak se vyvíjela během jeho života. Během svého obrácení si Ignác uvědomil, že tato zkušenost je dar od Boha, a později přiznával, že Bůh ho povolal, aby se s ostatními podělil o to, co získal. Aby tak učinil, zvolil si jako hlavní prostředek – nebo přesněji byl jimi obdařen – duchovní cvičení. Ta se pro nás stala jeho odkazem a je správné, abychom se zde s nimi seznámili.

Kapitola 3 dále odráží život Ignáce, tentokrát však prostřednictvím jeho takzvané *Autobiografie*. Tato kniha se často dostává do rukou těch, kteří zkoumají ignaciánskou

spiritualitu, a je pro to dobrý důvod. Kniha je pokládána za užitečný návod a je snadná ke čtení. Druhé či třetí čtení knihy však ukáže, že je to vlastně docela tajemná knížečka, kterou je třeba pečlivě zkoumat. Aby z ní čtenář mohl mít nějaký zisk, napomůže jistý náhled na její skladbu.

Kapitola 4 zkoumá ignaciánskou mystiku. V současných studiích o Ignácovi se této sféře věnuje nejvíce pozornosti. I na popularizační úrovni nejvíc muže a ženy k Ignácovi a jeho odkazu přitahují právě jeho mystické dary. Tento zcela nový vývoj je překvapivý, neboť prvních čtyři sta let po jeho smrti byly jeho mystické dary buď bagatelizovány, nebo zcela ignorovány. Avšak v dnešním kulturním klimatu, v němž existuje téměř kult mystiky, často definované poněkud volněji, není žádným překvapením, že je zde o ignaciánskou mystiku silný zájem.

Kapitola 5 otevírá téma rozlišování. Pro mnohé je termín rozlišování téměř synonymem pro ignaciánskou spiritualitu. Navzdory tomuto vnímání mají jak teorie, tak praxe rozlišování v židokřesťanské tradici mnohem delší historii. Znalost této tradice nám pomůže pochopit, jak se Ignác učil od těch, kdo tu byli před ním, a ptát se, čím mohl přispět k jejímu rozšíření. Domnívám se, že v tom, jak předvedl, že by rozlišování duchů mohlo být využito v kontextu rozhodování, byl vskutku inovátorem.

Kapitola 6 otevírá nový tematický okruh, kterému se dostává velké pozornosti teprve v poslední době. Mám na mysli komunitní dimenzi ignaciánské spirituality. Ignaciánská spiritualita není zdaleka individualistická, jak mnozí tvrdí, ale vždycky měla komunitní rozměr. Bez něj by nezačalo nikdy existovat Tovaryšstvo Ježíšovo – spíše známé jako jezuité. Ale až teprve nedávno se začalo ukazovat, jak by se spiritualita Tovaryšstva, vyložená v jeho *Konstitucích*, mohla využít v zakládání náboženských skupin, či dokonce sekulárních organizací. Bylo odvedeno dost práce, která dokázala, že v podstatě je to možné. Nehodlám zkoumat tento vývoj nijak dopodrobna, ale soustředím se na dokument s názvem *Deliberatio primorum patrum – Úvaha prvních otců*.

Ten líčí, jak Ignác a jeho první společníci dospěli k rozhodnutí stát se řeholním společenstvím. Stalo se vzorem pro jakýkoli proces nebo rozhodování v ignaciánské tradici.

Část II

Druhá část této knihy byla původně sérií článků v měsíčníku *The Sacred Heart Messenger*,² kterou vydávalo nakladatelství *Messenger Publication* v Dublinu. Zde jsou články poněkud přepracovány a rozšířeny. Tyto články přejímají některá témata z Části I, ale na základě zkušeností jednodušším způsobem. Tyto krátké články je vhodné číst pomalu, nejlépe vždy jen jeden a zauvažovat o něm. Daly by se též nazvat meditacemi. Jejich cílem není ani tak dovést čtenáře k porozumění, jako tomu bylo v Části I, ale spíše k probuzení osobní reakce. Nabízejí, jak může ignaciánská spiritualita prohloubit a obohatit čtenářův vztah k čím dál většímu Bohu.

Někteří čtenáři, zejména pokud se považují za začátečníky, by mohli dost dobře obrátit obvyklý sled čtení knihy. To by znamenalo zabývat se nejprve Částí II, než se obrátí k Části I. Další možností může být střídat články z Části II s kapitolami v Části I. Dobré je to, co pomůže nejvíc!

² [Posel Božského Srdce].

Část I
K pochopení
ignaciánské spirituality

1. Co je to spiritualita?

„Lidský druh“ si vždycky uvědomoval, že existuje svět ducha nebo duchů. K tomuto světu se přistupuje se směsicí obav a oslavování. Podle známého výroku Rudolfa Otta člověk tento svět zažívá jako *mysterium tremendum et fascinans* – jako tajemství, které nás rozechvívá bázní a posvátným údivem, a současně nás mocně přitahuje. Tento druh povědomí sahá k úsvitu lidských dějin, třebaže termín „spiritualita“ je relativně nedávného původu. Ustálenou definici spirituality nenajdeme ani v Bibli, ani ve spisech církevních otců, ani u středověkých nebo reformačních teologů. Toto slovo se začalo objevovat až v 17. století ve spisech francouzských katolíků a používalo se jako synonymum pro vnitřní život. Francie 17. století prožívala zlatou éru mystiky, stejně jako Španělsko v 16. století. Fascinace vnitřním životem byla součástí jejich náboženské kultury, ale trvalo trochu déle, než se v akademické teologii začala „spiritualita“ přijímat jako platný termín. Pokud jde o akademickou teologii, ta nahradila mnohem zavedenější termíny jako „asketická teologie“, „mystická teologie“ nebo „teologie duchovního života“. Katedry spirituality dnes existují na mnoha vysokých školách.

Nenáboženské vlivy

Ve stejné době se objevil nový fenomén: sekulární svět přijal nebo si přisvojil – záleží na úhlu pohledu – slovo

„spiritualita“. Slovo, které bylo donedávna specificky náboženským pojmem, začalo nyní zastupovat škálu lidských hodnot, které jsou samy o sobě obdivuhodné, ale explicitně nevycházejí z tradice víry a ani s ní nejsou spojeny. Například nejen humanitární organizace, jako jsou školy a nemocnice, ale mnohé finanční instituce, banky, nadnárodní společnosti a podniky všeho druhu začaly používat slovo „spiritualita“ ve svých vizích a přijaly ho jako součást své rétoriky. Tyto korporace podporují rozvoj „spirituality“ u svých pracovníků. To nevyžaduje žádné přihlášení k víře, ale cokoli, co navozuje faktor dobrého pocitu a harmonické vztahy na pracovišti, se děje ve jménu spirituality. „Spiritualita“ je vnímána tak, že navozuje pohodu a štěstí žen a mužů, jež tvoří korporátní pracovní sílu. Tento cíl není však ze strany zaměstnavatele tak docela altruistický. To nejpodstatnější je, že šťastná pracovní síla je mnohem produktivnější a vyšší produkce zajišťuje vyšší zisky. Někteří by mohli považovat takové použití slova „spiritualita“ za poněkud cynické; nehledě na to však tento vývoj způsobuje, že význam tohoto slova je mnohem víc matoucí, dokonce nejednoznačný.

Duchovní, ale ne zbožný

V západním světě už jsme si přivykli slyšet tvrzení – někdy dokonce i od formálních křesťanů – „Jsem duchovní člověk, ale nejsem zbožný.“ Je to moderní fenomén, který byl způsoben, nebo alespoň zatížen sekularizací společnosti. Až do doby osvícenství na konci 17. a v 18. století by naši předkové nedokázali pochopit někoho, kdo přijde s takovým tvrzením. Ve starověku a středověku by nenáboženská spiritualita byla považována za terminologický rozpor. Dnes je situace evidentně jiná a tento nový fenomén stojí za prozkoumání. Mohli bychom začít tím, že se podíváme na tři kategorie lidí, kteří prohlášení „duchovní, ale ne zbožný“ používají.